

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

2 De eius origine, Vtrum scilicet, deriuetur a lege naturali.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

na coereretur audacia, tutaque sit inter improbos innocencia, & in ipsis improbis formidato supplicio refranetur nocendi facultas: sed hæc sunt necessaria maxime humano generi. ergo necessarium fuit ponere leges humanas.

Leg. art. 1.

RESPON. Dicendum, quod sicut ex supradictis patet, * Homini naturaliter inest quædam aptitudo ad virtutem: sed ipsa virtutis perfectio necesse est quod homini adueniat per aliquam disciplinam. sicut etiã videmus, quod per aliquam industriam subuenitur homini in suis necessitatibus, puta, in cibo & vestitu, quorum initia quædam habet a natura, scilicet rationem & manus: non autem ipsum complementum, sicut cætera animalia, quibus natura dedit sufficienter tegumentum & cibum. Ad hanc autem disciplinam non de facili inuenitur homo sibi sufficiens: quia perfectio virtutis præcipuè consistit in retrahendo hominem ab indebitis delectationibus, ad quas præcipuè homines sunt proni, & maximè iuvenes, circa quos est efficacior disciplina: & ideo oportet quod huiusmodi disciplinam, per quam ad virtutem perueniatur, homines ab alio sortiantur: & quidem quantum ad illos iuvenes, qui sunt proni ad actus virtutum ex bona dispositione naturæ, vel consuetudine, vel magis diuino munere sufficit disciplina paterna, quæ est per monitiones. Sed quia inueniuntur quidam proterui & ad vitia proni, qui verbis de facili moueri non possunt, necessarium fuit, quod per vim, vel metum cohiberentur a malo, vt saltem sic male facere desisterent, & alijs quietam vitam redderent, & ipsi tandem per huiusmodi assuetudinem ad hoc perducerentur, quod voluntarie facerent, quæ prius metu implebant, & sic fierent virtuosi.

Cap. 2. in fi. filius, to. 5.

Huiusmodi autem disciplina cogens metu poenæ, est disciplina legum: vnde necessarium fuit ad pacem hominum & virtutem, quod leges ponerentur: quia sicut Philosophus dicit in 1. Politicæ, * sicut homo, si sit perfectus virtute, est optimum animalium: sic si sit separatus a lege & iustitia, est pessimum omnium, quia homo habet arma rationis ad explendas concupiscentias & scuitias, quæ non habent alia animalia.

Cap. 1. inter princip. & mod. to. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod homines bene dispositi, melius inducuntur ad virtutem monitionibus voluntarijs, quàm coactione: sed quidam male dispositi non ducuntur ad virtutem, nisi cogantur.

AD SECUNDVM dicendum, quod sicut Philosophus dicit, 1. Rethor. * Melius est omnia ordinari lege, quàm dimittere iudicium arbitrio. & hoc propter tria. Primò quidem, quia facilius est inuenire paucos sapientes, qui sufficiant ad rectas leges ponendas, quàm multos, qui requirerentur ad recte iudicandum de singulis. Secundo, quia illi qui leges ponunt, ex multo tempore considerant quid lege ferendum sit: sed iudicia de singularibus factis fiunt ex casibus subito exortis. Facilius autem ex multis consideratis potest homo videre quid rectum sit, quàm solù ex aliquo vno facto. Tertio, quia legislatores iudicant in vniuersali, & de futuris: sed homines iudicij præsidentes iudicant de presentibus, ad quæ afficiuntur amore vel odio, aut aliqua cupiditate. & sic eorum deprauatur iudicium. Quia ergo iustitia animata iudicis non inuenitur in multis, & quia flexibilis est: ideo necessarium fuit in quibuscumque est possibile, legem determinare quid iudicandum sit, & paucissima arbitrio hominum committere.

AD TERTIVM dicendum, quod quædam singu-

laria, quæ non possunt lege comprehendi, necesse est committere iudicibus, vt ibidem Philosophus dicit, * pura, de eo quod est factum esse, vel non esse, & de alijs huiusmodi.

ARTICVLVS II.

VRVM OMNIS LEX HUMANITUS POSITA, A LEGE NATURALI DERINETUR.

AD SECVDVM sic proceditur. Videtur, quod non omnis lex humanitus posita, a lege naturali deriuetur. Dicit enim Philosophus in 5. Ethic. * quod iustitiale est, quod principio quidem nihil differt, vtrum sic, vel aliter fiat: sed in his quæ oriuntur ex lege naturali, differt vtrum sic, vel aliter fiat. ergo ea quæ sunt legibus humanis statuta, non omnia deriuantur a lege naturæ.

¶ 2 Præter. Ius posituum diuiditur contra ius naturale, ut patet per Aristotolum in libr. * Etymol. & per Philosophum in 5. Ethic. ¶ sed ea quæ deriuantur a principijs communibus legis naturæ, sicut conclusiones, pertinent ad legem naturæ, ut supra dictum est. * ergo ea quæ sunt de lege humana, non deriuantur a lege naturæ.

¶ 3 Præter. Lex naturæ est eadem apud omnes. dicit enim Philosophus in 5. Ethicor. ¶ quod naturale ius est, quod vbiq; habet eandem potentiam, si igitur leges humanæ a naturali lege deriuarentur, sequeretur etiam quod ipsæ essent eadem apud omnes: quod patet esse falsum.

¶ 4 Præter. Eorum quæ a lege naturali deriuantur, potest aliqua ratio assignari: sed non omnium quæ a maioribus lege statuta sunt, ratio reddi potest, vt Iurisperitus dicit, ergo non omnes leges humanæ deriuantur a lege naturali.

SED CONTRA est, quod Tullius dicit in sua Rhet. * Res a natura perfecta, & a cõsuetudine probatas, legum metus & religio sanxit.

RESPON. Dicendum, quod sicut Aug. dicit in 1. de liber. arb. * Non videtur esse lex, quæ iusta non fuerit: vnde in quantum habet de iustitia, in quantum habet de virtute legis. In rebus autem humanis dicitur esse aliquid iustum ex eo, quod est rectum secundum regulam rationis. Rationis autem prima regula est lex naturæ, ut ex supradictis patet: vnde omnis lex humanitus posita in quantum habet de ratione legis, in quantum a lege naturæ deriuatur. Si uerò in aliquo a lege na-

Super 2. q. 95. Aristot. secundum.

¶ Nota. quod omnis positum secundum modum rationis a lege naturali, scilicet modum determinationis, in quantum dicitur, quod est determinatio in se archetypalis, sicut archetypus domus ad hanc illam figuram minar: quia tendit de determinatione vniuersalis minus vniuersalis singulari. Et quod ter dicitur, quod magis, cum alijs: tum quia minus vniuersalis quàm singulari, vniuersali dicitur, vt concluditur a principio. Ex hoc quæ, quod omnia sunt eadem apud omnes, deducitur, quod iustitiale est, quod vbiq; habet eandem potentiam, si igitur leges humanæ a naturali lege deriuarentur, sequeretur etiam quod ipsæ essent eadem apud omnes: quod patet esse falsum. ¶ Ad hoc dicitur, quod non omnia deriuantur a lege naturæ, quia non omnia sunt iusta, & non omnia sunt a natura perfecta, & non omnia sunt a cõsuetudine probatas, legum metus & religio sanxit. ¶ Nota. quod non omnia deriuantur a lege naturæ, quia non omnia sunt iusta, & non omnia sunt a natura perfecta, & non omnia sunt a cõsuetudine probatas, legum metus & religio sanxit.

tionis, ut in libera dicitur, ut patet facile inducitur. Ex hoc enim iure natura, quod mali sunt puniendi, derivatur determinatio punitionem ad talem punitionem, & malos ad tales malos, quod si res sunt suspendendi. Similiter ex hoc iure natura, quod abstinendum est propter contemplationem, &c. determinatur determinatio abstinentiam ad priuatum eius carnis, &c. quod ieiunandum est. Et similiter ex hoc natura iure, quod Dei cultus iuris aliquod impendendum est, determinatur determinatio temporis & cultus, quod die Dominica audiatur Missa, & sic de alijs. Et si hic coniungas, quod huiusmodi determinationem non datur nisi legis, nisi fiat ad commune bonum ab habente curam multitudine rationante & eligente magis hoc, quam illud sub illo communi, uidebis & quod per modum artis, scilicet per rationem & prohibitionem hanc determinationem si: & quod hac determinatione non solum materia legis pure positurae determinatur a iure natura, ut speciale a communi: sed etiam ipsa ius legis positurae, ut dearticulatione quaerenda iuris naturae proficiscitur eodem modo, ut merito in littera non dicitur, quod ius positum quo ad materiam, aut quo ad ius derivatur a naturali, sed absolute, ut complectere utrumque. Ex illis enim communibus conceptionibus habentibus vim legis a natura determinando per electionem auctoritate habentis, veniunt propositiones minus communes habentes vim legis ab ipsa determinatione artis gubernatae, quae a naturali lege proficiscuntur. Stant actus preceptos, uel prohibitos a pure positura lege iuris factis, uel quod dicitur lex positura, determinatur ius naturale ad positi-

turali discordet, iam non erit lex, sed legis corruptio.

Sed sciendum est, quod a lege naturali dupliciter potest aliquid derivari. Vno modo, sicut conclusiones ex principijs: alio modo, sicut determinationes quaedam aliquorum, communium. Primus quidem modus similis est ei, quo in scientijs ex principijs conclusiones demonstratiuae producantur. Secundo vero modo simile est, quod in artibus formae communes determinantur ad aliquid speciale: sicut artifex formam communem domus necesse est, quod determinet ad hanc, uel illam domus figuram. Deriuantur ergo quaedam a principijs communibus legis naturae per modum conclusionum: sicut hoc quod est non esse occidendum, ut conclusio quaedam, derivari potest ab eo quod est, nulli esse faciendum malum. Quaedam uero per modum determinationis, sicut lex naturae habet, quod ille qui peccat, puniatur: sed quod tali poena, uel tali punitione, hoc est quaedam determinatio legis naturae. Vtraque igitur inueniuntur in lege humana posita: sed ea quae sunt primi modi, continentur in lege humana, non tamquam sint solum lege posita, sed habent etiam aliquid vigoris ex lege naturali: sed ea quae sunt secundi modi, ex sola lege humana vigorem habent.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de illis, quae sunt lege posita per determinationem, uel specificationem quandam aceptorum legis naturae.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de his, quae derivantur a lege naturae tamquam conclusiones.

Ad tertium dicendum, quod principia communia legis naturae non eodem modo applicari possunt omnibus propter multam uarietatem rerum humanarum: & ex hoc provenit diuersitas legis posituae apud diuersos.

Ad quartum dicendum, quod verbum illud Iuris periti intelligendum est in his, quae introducta sunt a maioribus circa particulares determinationes legis naturalis, ad quas quidem determinationes se habet expertorum & prudentum iudicium, sicut ad quaedam principia, in quantum scilicet, statim uident quid congruentius sit particulariter determinandum. unde Philosophus dicit in 6. Ethic. * quod in talibus oportet attendere exper-

torum, & seniorum, uel prudentium in demonstrabilibus enunciationibus & opinionibus non minus, quam demonstrationibus.

ARTICVLVS III.

Utrum Isidorus conuenienter qualitatem legis posituae describat.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod Isidorus inconuenienter qualitatem legis posituae describat, dicens. Erit lex honesta, iusta, possibilis secundum naturam, secundum consuetudinem patriae, loco temporisque conueniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captione contineat, nullo priuato commodo, sed pro communi utilitate ciuium scripta. Supra enim in tribus conditionibus qualitatem legis explicauerat dicens. Lex erit omne, quod ratione confiteri duntaxat, quod religioni congruat, quod disciplinae conueniat, quod saluti proficiat. ergo superflue postmodum conditiones legis multiplicat.

¶ 2 Præ. Iustitia est pars honestatis, ut Tullius dicit in 1. de offic. * ergo postquam dixerat honesta, superflue additur iusta.

¶ 3 Præ. Lex scripta secundum Isidorum, contra consuetudinem diuiditur. non ergo debuit in definitione legis poni, quod esset secundum consuetudinem patriae.

¶ 4 Præ. Necessarium dupliciter dicitur, scilicet id quod est necessarium simpliciter, quod impossibile est aliter se habere, & huiusmodi necessarium non subiacet humano iudicio: unde talis necessitas ad legem humanam non pertinet. Est etiam aliquid necessarium propter finem: & talis necessitas idem est quod utilitas. ergo superflue utrumque ponitur, necessaria, & utilis.

SED CONTRA est auctoritas ipsius Isidori. *

RESPON. Dicendum, quod uniuscuiusque rei quae est propter finem, necesse est, quod forma determinetur secundum proportionem ad finem: sicut forma ferrea talis est, qualis conuenit sectioni, ut patet in 2. Physic. * Quilibet etiam res recta & mensurata oportet quod habeat formam proportionatam suae regulae & mensurae. Lex autem humana utrumque habet: quia & est aliquid ordinatum ad finem, & est quaedam regula, uel mensura regulata, uel men-

uui, ut forma ad materiam. Ex hoc enim quod abstinentia a carnibus, & lactuinijs &c. iure ponitur esse ieiunium, superponitur uirtuti temperantiae talis actus, & sic determinatur forma uirtutis temperantiae ad talem materiam. Et si huic iunxeris, quod formale in uirtute est de iure natura, ut in quaestione precedentis habitum est, clarum erit, quod iuxta istam determinationem ius posituum determinat naturae, ut formam ad materiam. Et sic, quod haec tria, quae diximus, licet sic ordinata uideantur, quod prius natura est determinatio materiae specialis sub communi, deinde applicatio formae, uel uirtutis ad materiam, tertio est ius legis: nam prius est constituere hos actus esse uirtuosos, uel uitiosos, quam precipere, uel prohibere illos. Si diligenter tamen considerata fuerit differentia inter intellectum practicum & speculatum, & inter mala ex se, & quia prohibita, apparebit quod secundo loco est ius legis, quae precipiendo constituit bona, & prohibendo mala: & sic tertio loco fit applicatio uirtutis ad materiam. Et quoniam commune formaliter respectu specialis est, & in ipsa determinatione communis ad speciale gubernatoris arte auctoritative facta, applicatio formae uirtutis ad materiam consistit, consequens est quod dicitur a naturali originari dicit per modum determinationis, quo ars formam communem ad specialem determinat, nihil dictorum praetermisit: sed dicta omnia sub illo determinationis modo conclusit, quo & speciale formale quodam fluxu a communi, ut materiale a formali derivatur.

¶ Ad obiecta autem dicitur, quod aliud est loqui de communi, & aliud de eodem uniter-

Lib. 5. Ethic. cap. 3. & 21.

Lib. 1. in cap. cuius titulus est de 4. uirtutibus.

Lib. 2. et 10. & lib. 5. c. 3.

Loco in argum. 1. citato.

Text. 88. 10. mo 2.